

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ
Ο «ΑΚΗΡΥΧΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ»

Ο Μακεδονικός Αγώνας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «πόλεμος» με τη στενή έννοια του όρου. Ήταν ένας ιδιότυπος- παράξενος πόλεμος, κυρίως Ελληνοβουλγαρικός που είχε την ιδιότητα να γίνεται σε ξένο έδαφος, το έδαφος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Κατά τη διάρκειά του δεν έγινε καμιά ανοιχτή μάχη Ελληνικών – Βουλγάρικων στρατευμάτων και ούτε υπήρξε επίσημη κήρυξη πολέμου από τη μια χώρα στην άλλη.(αυτό θα γίνει το 1913).για να κατανοήσουμε καλύτερα τα γεγονότα ,θα πρέπει να εξετάσουμε ορισμένα ιστορικοπολιτικά, πολιτισμικά, γεωγραφικά στοιχεία της περιοχής τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Τον μακεδονικό αγώνα τον γέννησαν δύο άλλοι πόλεμοι. Ο Ρωσοτουρκικός του 1877 – 1878 με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που γέννησε και εξέθρεψε τον Βουλγαρικό μεγαλοϊδεατισμό και ο Ελληνοτουρκικός του 1897 με την άδοξη ήττα και τη γενική αποκαρδίωση, που παγίωσε την άποψη για την αδυναμία της Ελλάδας να διεκδικήσει τη Μακεδονία. .

Έχει καθιερωθεί η άποψη ότι ο πόλεμος αυτός βάσταξε από το 1904 έως το 1908, όταν επικράτησαν οι Νεότουρκοι και το σύνταγμα (Χουριέτ – ελευθερία). Το σωστότερο όμως θα ήταν πως χωρίζεται σε δύο άτυπες περιόδους. Από το 1897-1904 περίοδο της βουλγαρικής τρομοκρατίας και της Ελληνικής αδράνειας και 1904-1908 οπότε έχουμε την αντίδραση του Ελληνικού στοιχείου που οδηγεί σε ένοπλη αναμέτρηση. Θεωρώ σωστότερο να λέμε πως τελείωσε (αν τελείωσε) το 1912.

Για του λόγου το αληθές : Το Σεπτέμβριο του 1900 οι κομιτατζήδες πυροβολούν πίσωπλάτα τον καπετάν Κώττα έχοντας ως στόχο τη σφαγή των << γραικομάνων>> των σλαβόφωνων εκείνων ελλήνων που στέκονταν εμπόδιο στα σχέδια τους. Αλλά και το 1912 λίγο πριν τους βαλκανικούς πολέμους οι οπλαρχηγοί Λάζος Δουγιάμας και Αθανάσιος Μπέτσιος δολοφονούνται από του βούλγαρους.

Η Μακεδονία δεν είχε συμπεριληφθεί στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος παρόλη την ενεργή συμμετοχή της στην επανάσταση του 1821 αλλά και τους συνεχείς αγώνες της μετά το 1830. Τα γεωγραφικά της όρια ορίζονταν προς Δ. με τη γραμμή Πίνδου-γράμμου - Πρεσπών – Αχρίδας, προς Α. ο Νέστος και η Ροδόπη, προς Ν. το Αιγαίο και ο Όλυμπος –τα Καμβούνια και τα Χάσια και προς Β. η γραμμή Σκάρδου – όρους Ρίλα.

Διοικητικά ήταν χωρισμένη κατά την Τουρκοκρατία στα τρία «προβληματικά βιλαέτια» Μοναστηρίου, Θεσσαλονίκης, Σκοπίων στα οποία η Τουρκία διατηρούσε 200.000 στρατό. Στο μοναστήρι ήταν η έδρα του 3ου σώματος στρατού με 10.000 άνδρες και 100 κανόνια. Τη δεκαετία λοιπόν του 1860 με αιχμή το εκκλησιαστικό ζήτημα ξεσπά η Ελληνοβουλγαρική διαμάχη. Οι πάντοτε μαέστροι του «διαίρει και βασίλευε» Τούρκοι επιτρέπουν την ίδρυση της Εξαρχίας η οποία επιδιώκει την εκκλησιαστική χειραφέτηση του Βουλγαρικού λαού ,αλλά ο βουλγαρικός εθνικισμός τη χρησιμοποιεί για να επεκταθεί σε βάρος της Ελλάδας στη Μακεδονία και τη Θράκη. Στο σχέδιο αυτό εντάσσεται και η πραξικοπηματική προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας παρά την έντονη παρουσία του Ελληνικού στοιχείου. Ακολούθως το 1895 ιδρύθηκε στη Σόφια η «ανώτατη Μακεδονική Επιτροπή» (γνωστότερη ως Κομιτάτο).

Έτσι λοιπόν στις αρχές του 1900 η Β.Μ.Ρ.Ο. αρχίζει να αναλαμβάνει δράση με τη δημιουργία ενός πυκνού δικτύου οπαδών- στελεχών ,πρακτόρων και βεβαίως στρατιωτικών τμημάτων κρούσης .Σε κάθε χωριό στο οποίο είχαν επιρροή δημιουργούσαν μια «επιτροπή» με αρχηγό το «**Νατσάλνικ**» ,τον ταμία , τον

σύνδεσμο, τους αγγελιοφόρους και ένα είδος λαϊκού δικαστηρίου. Επίσης σχηματίζονταν σε κάθε χωριό ένοπλες ομάδες (**Μιλίτσια**) προορισμένες να βοηθούν τις τακτικές συμμορίες σαν εφεδρεία.

Κάθε ένοπλη ομάδα είχε τον αρχηγό της που ονομαζόταν Βοεβόδας. Οι οπλίτες έφεραν τουφέκια Μάνλιχερ, περίστροφο, 200 σφαίρες, χειροβομβίδες και ένα μαχαίρι. Η στολή τους ήταν απλή, από αδιάβροχο ύφασμα. Αντί για υποδήματα φορούσαν τσαρούχια και χοντρές κάλτσες δεμένες με κορδόνια σταυρωτά ως το γόνατο. Για πανωφόρια είχαν κάπες από μαλλί και στο κεφάλι φορούσαν τραγιάσκες. Η αποστολή τους ήταν να οργανώνουν τον αγώνα και να τρομοκρατούν και να τιμωρούν όσους αντιδρούσαν.

Έτσι οι ομάδες αυτές των κομιτατζήδων ξεκίνησαν ένα όργιο διώξεων κατά των Ελληνόφωνων, Σλαβόφωνων και Βλαχόφωνων κατοίκων της Μακεδονίας.

Τα θύματα ήταν κυρίως Ιερείς, **Δάσκαλοι, Επιστήμονες, Προύχοντες και οικονομικοί παράγοντες**. Ο στόχος ήταν απλός και συνάμα πολύ κυνικός. Ο προσηλυτισμός στη Βουλγαρική Εξαρχία και η ενσωμάτωση των εδαφών της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Η μοναδική ως τότε Ελληνική αντίδραση προήλθε από το οικουμενικό Πατριαρχείο –όπου δέσποζε ο φωτισμένος Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ΄– με το διορισμό νέων, μορφωμένων, δραστήριων και ικανών ιεραρχών στην περιοχή. Μεταξύ αυτών ήταν ο Χρυσόστομος Καλαφάτης στη Δράμα (ο μετέπειτα εθνομάρτυρας Χρυσόστομος Σμύρνης), ο Γερμανός Καραβαγγέλης στην Καστοριά, ο Ιωακείμ Φορόπουλος στο Μοναστήρι, ο Στέφανος Δανηλίδης στα βοδενά (Εδεσσα),

Θα ήθελα εδώ να κάνω μια αναφορά στον άφοβο Ιεράρχη Γερμανό Καραβαγγέλη ενδεικτική της ιδιοσυγκρασίας του. Εξαιτίας της επιμονής του να σταλούν άνδρες και όπλα στη Μακεδονία ο Ζαΐμης είπε:»Ας ξεφορτωθούμε τον Καραβαγγέλη γιατί είναι ικανός να μας προξενήσει μεγάλη ζημιά. Ο ίδιος στρατολόγησε τον καπετάν Κώττα, τον Στρεμπενιώτη και άλλους οπλαρχηγούς και επέβαλλε την Ελληνική παρουσία στην περιοχή.

Όταν πέθανε στη διαθήκη του έγραψε: Δεν χρωστώ εις ουδένα ουδέ οβολόν. Εις το Έθνος προσέφερα ότι ήτο δυνατόν ως Ιεράρχης του '21.

Ευτυχώς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα συντελείται η αφύπνιση του Ελληνισμού με τη δημιουργία του «Μακεδονικού κομιτάτου» με πρόεδρο την Δημήτριο Καλαποθάκη και η οργάνωση που κατευθύνονταν από το Ελληνικό Προξενείο από τον Λάμπρο Κορομηλά. Οι σκοποί του Μακεδονικού κομιτάτου των Αθηνών συμπυκνώνονται στις γραπτές οδηγίες προς τους Μακεδονομάχους. «Αμύνεσθαι υπέρ των πληθυσμών και προστατεύεται αυτούς. Επαναφέρετε εις την Ορθοδοξίαν, εάν απεσχίσθησαν αυτής διά της βίας. Τιμωρείστε τους δολοφόνους και τους προδότας.» Έτσι έρχονται αξιωματικοί που περνούν με ψευδώνυμο στη Μακεδονία για να οργανώσουν και να στηρίζουν τον αγώνα, (Μαζαράκης, Κάκκαβος, Αβράσογλου κ.α.). Σε λίγο ένοπλα σώματα άρχισαν να καταφτάνουν στη Μακεδονία με σκοπό την προστασία του πληθυσμού και την ενίσχυση του ηθικού του. Τα σώματα αυτά συνειδητοποίησαν σύντομα πως χωρίς τη συνδρομή των ντόπιων κατοίκων ήταν αδύνατο να φέρουν σε πέρας την αποστολή τους. Έτσι άρχισαν να δημιουργούνται οι «**εθνικές επιτροπές**» στα χωριά οι οποίες ήταν ολιγομελείς και στις οποίες στρατεύονταν **Δάσκαλοι, Ιερείς, Πρόκριτοι και Γιατροί** δηλαδή τα παραδοσιακά στηρίγματα του Ελληνισμού της Μακεδονίας. Οι επιτροπές αυτές στρατολογούσαν τους οδηγούς των σωμάτων, τους αγγελιοφόρους αλλά και τους οπλίτες στα σώματα

των οπλαρχηγών .Ιδιαίτερα στην περιοχή της κεντρικής Μακεδονίας ,στο Ρουμλούκι οι ντόπιοι οπλαρχηγοί και οι εθελοντές έπαιξαν σημαντικότατο ρόλο στις επιχειρήσεις.

Εδώ εντάσσονται όλοι εκείνοι οι αφανείς ήρωες και ηρωίδες αγρότες ,ψαράδες, ιερείς, δάσκαλοι, γυναίκες, παιδιά που με κίνδυνο της ζωής τους συνετέλεσαν να γείρει η πλάστιγγα προς το μέρος των ελληνικών όπλων. Υπάρχουν μαρτυρίες για πολλούς ανθρώπους αυτής της κατηγορίας. Πρόσφατα ήρθαν σε γνώση μου μαρτυρίες από την **Κορυφή** οι οποίες ως έμμεσες πηγές όταν διασταυρωθούν πιστεύω πως θα φωτίσουν επιπλέον εκείνα τα γεγονότα. Η σύσταση πολιτοφυλακών με αρχηγούς τους ντόπιους οπλαρχηγούς είχε μεγάλη επίδραση κυρίως στον ψυχολογικό τομέα..

Ο ΒΑΛΤΟΣ

Μία από τις σημαντικές πτυχές του Μακεδονικού Αγώνα κατά το 1906 και κυρίως μετά, κατέστη η μάχη για τον έλεγχο της λίμνης των Γιαννιτσών ή «Βάλτο» όπως την έλεγαν οι αντάρτες και οι ντόπιοι. Ο βάλτος των Γιαννιτσών ήταν μια μεγάλη έκταση στον κάμπο της Θεσσαλονίκης ,που ανήκε στην Τουρκική αυτοκρατορία αλλά δεν βρισκόταν υπό Τουρκική εξουσία. Ήταν ένα ανεξάρτητο βασίλειο νερών, βδέλλας, κουνουπιών και μια άγρια ζούγκλα καλαμιών. Οι υπάλληλοι του Σουλτάνου εισέπρατταν κάποιον φόρο από τους ψαράδες της λίμνης μόνο όταν έβγαιναν στη στεριά . Μέσα στη λίμνη κανένας αντιπρόσωπος της εξουσίας δεν τολμούσε να βάλει το πόδι του. Είχε γίνει το αδιαφιλονίκητο κτήμα του βοεβόδα Αποστόλ Πέτκωφ και των συντρόφων του,

Η **Πηνελόπη Δέλτα** περιγράφει ιδιαίτερα γλαφυρά και ρεαλιστικά στο αριστούργημά της «**Στα μυστικά του Βάλτου**» την λίμνη και την περιοχή γύρω της. Δηλαδή τον τόπο μας. «.....η Λίμνη ήταν αρκετά κατοικημένη ,όχι μόνιμα ,αλλά από χωρικούς που από τα περίχωρα έμπαιναν στα νερά της για ψάρι, κυνήγι ή για να κόψουν καλάμια και ιδίως ραγάζι, ένα χόρτο που φύτρωνε στο Βάλτο και με το οποίο σκέπαζαν τις στέγες των σπιτιών, γέμιζαν τα σαμάρια ,έπλεκαν ψάθες για το πάτωμα και άλλα. Επίσης η λίμνη έβριθε από βδέλλες και οι χωρικοί τις πουλούσαν στο εξωτερικό.....η βλάστηση της λίμνης ,ήταν πλουσιότατη .....καλάμια παντού , που πετάγονταν ως τέσσερα μέτρα ψηλά ,τοίχος πράσινος το καλοκαίρι ,κίτρινος και ξερός το χειμώνα ,σκεπάζοντας με το σφύριγμα και το μουρμούρισμα του κάθε ύποπτο ψίθυρο.....»

Ανυπόφορη ήταν η υγρασία στο βάλτο. Έφτανε μέχρι το κόκαλο και μούδιαζε όλο το κορμί. Ο Δεμέστιχας γράφει πως « οι δηλητηριώδεις και υγραί απόπνοιαι του Βάλτου , αισθητότεροι και διαπεράστικότεροι την ώρα εκείνην , μας έκαναν να αντιληφθώμεν καλύτερα εις ποιον κόσμον κολάσεως και θανάτου έξωμεν από επτά ετών και πλέον μηνών. Το κύριο επιχειρησιακό μέσο ήταν η «πλάβα» ,βάρκα χωρίς καρίνα που είχε ένα κουπί που το έλεγαν πλακίδι. Οι άνδρες ζούσαν στις καλύβες που ήταν κατασκευασμένες στα αβαθή. Ένα πάτωμα από καλάμι και χώμα πάνω σε πασσάλους με μια χαμηλή καλαμμένα σκεπή για να μην φαίνεται από μακριά και ένα προστατευτικό περιτείχισμα από λάσπη σχημάτιζαν το οχυρό. Οι καλύβες προστάτευαν η μια την άλλη δημιουργώντας ένα σύμπλεγμα που δύσκολα μπορούσε να προσβληθεί. Αυτό ήταν το περιβάλλον στο οποίο πολέμησαν, οι Έλληνες αντάρτες και αναχαίτισαν την βουλγαρική απειλή. Ο πρώτος οπλαρχηγός που μπήκε στο βάλτο για να προστατέψει τους ψαράδες από την τρομοκρατία των κομιτατζήδων ήταν ο Τζόλας Περήφανος από το Γιδά με ολιγομελές σώμα από ντόπιους. Σίγουρα κάποιοι από τους πρωτοπόρους ήταν από το Νησί. Ήταν οι

πρόγονοί σας. (Στοιχεία με ιδιαίτερο τοπικό ενδιαφέρον). Μετά ακολούθησε ο Θεοχάρης Κούγκας από το Γιδά κι αυτός. Ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός που μπαίνει στο βάλτο είναι ο Κωνσταντίνος Μπουκουβάλας και ακολουθούν ο Δεμέστιχας, ο Παπατζανετέας ο Σάρρος και φυσικά ο ιδανικός ήρωας καπετάν Άγρας (Τέλλος Αγαπητός). Σημαντικότερη είναι η προσφορά του καπετάν Γκόνου σλαβόφωνου από τα Γιαννιτσία που λόγω της οικειότητας που είχε με το βάλτο αποκαλούνταν «το στοιχείο του Βάλτου» και που σκοτώθηκε από τους Τούρκους στη σκάλα του Νησιού λίγο πριν ξαναμπεί στον βάλτο. Έτσι μετά την αναχαίτιση των Βουλγάρων στο Βάλτο σιγά-σιγά ο αγώνας ατονεί και φτάνουμε στο 1908 όπου μετά την επικράτηση των Νεότουρκων αποσύρονται τα ελληνικά σώματα και επικρατεί μια επίπλαστη συναδέλφωση.

Θα ήθελα εδώ να αναφέρω επιγραμματικά τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν το βράδυ της 14^{ης} προς 15^η Μαρτίου 1906 στο νησί, το οποίο εκτός από τη ανυπολόγιστη συνεισφορά του στον αγώνα έμελλε να υποστεί την εκδικητική μανία των κομιτατζήδων οι οποίοι με αρχηγούς τους Λούκα και Αποστόλ επέδραμαν εναντίον του χωριού. Στις αρχές του Μάρτη λοιπόν τα ελληνικά σώματα χτύπησαν τα εξαρχικά χωριά Γκόλο Σέλο (Γυμνά), Αγία Μαρίνα και Γκολέσση (Λευκάδια) για να τιμωρήσουν πράκτορες των Βουλγάρων, έτσι εκείνο το βράδυ για αντίποινα οι κομιτατζήδες με πενήντα πέντε άνδρες και με μπουκάλια μύρας που προμηθεύτηκαν από τη Βέροια γεμάτα πετρέλαιο και κηροζίνη (όπως οι ίδιοι ομολογούν) μπήκαν στο χωριό και το πυρπόλησαν. Επικράτησε πανικός και όπως είναι φυσικό ο καθένας προσπαθούσε να προστατέψει την οικογένεια και την περιουσία του. Κάηκαν 27 σπίτια (κατά τον Γκόνου), έγιναν ανυπολόγιστες ζημιές και πολλοί χωρικοί έχασαν τα ζώα τους τα οποία είτε κάηκαν είτε σκοτώθηκαν. Το τραγικότερο γεγονός είναι ο χαμός του οκτάχρονου Θωμά Σπανού, αλλά και του Κωνσταντίνου Σπανού τους οποίους σκότωσαν οι Βούλγαροι. Η γρήγορη επέμβαση των ελληνικών σωμάτων ανάγκασε τους επιδρομείς να αποσυρθούν και να αποφύγει το χωριό τα χειρότερα.

Ως ένα επιπλέον φόρο τιμής στους νεκρούς του αγώνα αλλά και στη μνήμη των κατοίκων του Νησιού που τόσα προσέφεραν σ' αυτή τη μεγάλη στιγμή του ελληνισμού θα ήθελα να αναφέρω κάποια από τα στοιχεία που συγκέντρωσα κατά την έρευνα που πραγματοποίησα για τη συγγραφή της πτυχιακής μου εργασίας με θέμα Ρουμλούκι. Ιστορία – Λαογραφία – συμμετοχή στο Μακεδονικό αγώνα. Σε σύγγραμμα που υπογράφει Αμερικανός δημοσιογράφος που ζούσε μαζί με τους κομιτατζήδες και έκανε το ρεπορτάζ της εποχής αναφέρονται οι εξής κατ' εμέ αποδείξεις για το σημαντικότερο ρόλο του νησιού στο Μακεδονικό αγώνα.

«Ναι είτε θα το κάνω. Ο Ακρίτας και οι δικοί του κρύβονται στους βάλτους κάτω ακριβώς από το Ελληνικό χωριό Νησί. Από το Νησί προμηθεύονται και ταχυδρόμους και οδηγούς. Αν κάψουμε το Νησί θα φύγουν και ίσως τους πετύχουμε σε κανένα ξέφωτο.»

Οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές παραδέχονται την ηρωισμό του χωριού και των κατοίκων του.

Σας ευχαριστώ.

Γρηγόρης Γιοβανόπουλος

Δάσκαλος

**Ειδ. Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας και του
Νεοελληνικού πολιτισμού**